

"Službeni glasnik RS", br. 30/98

Na osnovu člana 6. stav 3. Zakona o uslovima za obavljanje psihološke delatnosti ("Službeni glasnik Republike Srbije", broj 25/96),

Ministar za rad, boračka i socijalna pitanja, ministar prosvete i ministar za zdravlje sporazumno donose

P R A V I L N I K

O PRIPRAVNIČKOM STAŽU I NAČINU POLAGANJA STRUČNOG ISPITA PSIHologa

Član 1.

Ovim pravilnikom propisuje se program pripravničkog staža, način obavljanja pripravničkog staža i način polaganja stručnog ispita psihologa.

Član 2.

Na stručnom ispitu psihologa (u daljem tekstu: ispit), proverava se:

- 1) znanje i sposobnost samostalnog obavljanja poslova psihologa, predviđenih programom pripravničkog staža;
- 2) znanje u oblasti osnova ustavnog uređenja, sistema državne uprave, javnih službi i preduzeća.

Član 3.

Psiholog se priprema za polaganje ispita savlađivanjem programa pripravničkog staža u ustanovi, preduzeću, drugoj organizaciji ili kod preduzetnika koji obavlja psihološku delatnost.

Član 4.

Pripravnički staž se obavlja po programu pripravničkog staža za psihologe koji je odštampan uz ovaj pravilnik i čini njegov sastavni deo.

Član 5.

Pripravnik ispit polaže pred ispitnom komisijom koju obrazuje ministar nadležan za poslove socijalne zaštite.

Ispitna komisija sastoji se od predsednika i dva člana.

Predsednik i članovi ispitne komisije imaju zamenike.

Predsjednik ispitne komisije je psiholog koji ima najmanje zvanje magistra nauka ili stručni naziv specijaliste u oblasti psihologije.

Jedan član ispitne komisije je psiholog sa najmanje pet godina radnog iskustva u oblasti psihološke delatnosti za koju se psiholog koji polaže ispit priprema tokom pripravničkog staža, a drugi član ispitne komisije je diplomirani pravnik sa najmanje pet godina radnog iskustva u struci.

Administrativne poslove za ispitnu komisiju obavlja zapisničar.

Član 6.

Prijavu za polaganje ispita podnosi ministarstvu nadležnom za poslove socijalne zaštite, u pisanom obliku, ustanova, preduzeće, druga organizacija ili preduzetnik, kod kojih psiholog obavlja pripravnički staž.

Prijavu za polaganje ispita može podneti i psiholog.

Uz prijavu za polaganje ispita dostavljaju se:

- 1) overen prepis diplome o stečenom stepenu stručne spreme;
- 2) potvrda ustanove, preduzeća, druge organizacije ili preduzetnika iz stava 1. ovog člana o vremenu provedenom na stručnom osposobljavanju sa mišljenjem o radu psihologa;
- 3) dokaz o uplati sredstava na ime troškova polaganja ispita.

Član 7.

Troškove polaganja ispita psihologa snosi ustanova, preduzeće, druga organizacija ili preduzetnik, koji psihologa upućuju na polaganje ispita.

Ako psihologa na polaganje ispita ne upućuju ustanova, preduzeće, druga organizacija ili preduzetnik, troškove polaganja ispita snosi sam psiholog.

Član 8.

Ispitna komisija utvrđuje rok za polaganje ispita koji ne može biti duži od 45 dana od dana prijema prijave za polaganje ispita.

O datumu polaganja ispita ispitna komisija obaveštava psihologa najkasnije 30 dana pre dana polaganja ispita.

Član 9.

Ispit se sastoji iz pismenog i usmenog dela.

Ispit počinje izradom pismenog rada iz psihologije.

Zadatak za pismeni rad određuje i pismeni rad ocenjuje član ispitne komisije - psiholog. Zadatak obuhvata jedno ili više pitanja iz zadataka i poslova za koje se pripravnik osposobljava, odnosno na koje je raspoređen.

Zadatak za pismeni rad treba da bude takav da se iz njegove obrade može oceniti u kojoj je meri pripravnik ovladao praktičnim i drugim znanjima potrebnim za obavljanje poslova psihologa iz određene oblasti.

Član 10.

Posle izrade pismenog rada pristupa se usmenom delu ispita radi provere znanja iz materije utvrđene u članu 2. ovog pravilnika.

Pripravnik čiji pismeni rad nije pozitivno ocenjen ne može pristupiti usmenom delu ispita.

Član 11.

Znanje pripravnika pokazano na ispitu ocenjuje se posebno za pismeni rad, kao i za usmeni deo ispita, ocenom "položio" ili "nije položio".

Posle završetka ispita, ispitna komisija ocenjuje celokupan uspeh pripravnika na ispitu, imajući u vidu pismeni rad i odgovore na usmenom delu ispita.

Uspeh pripravnika na ispitu ocenjuje se ocenom "položio" ili "nije položio".

Ocenom "nije položio" ocenjuje se pripravnik koji nije pozitivno ocenjen iz pismenog dela ispita.

Pripravnik koji nije pozitivno ocenjen iz usmenog dela ispita upućuje se na ponovno polaganje ispita iz tog dela u roku koji ne može biti kraći od 30 dana ni duži od četiri meseca od dana prethodnog polaganja.

Ako pripravnik ne bude pozitivno ocenjen na ponovnom polaganju usmenog dela ispita, smatra se da nije položio ispit.

Član 12.

Ako pripravnik ne preda pismeni rad ili odustane od započetog polaganja, smatra se da ispit nije položio.

Pripravniku se može najduže tri meseca odložiti polaganje ispita zbog bolesti ili iz drugih opravdanih razloga, o čemu odlučuje ispitna komisija.

Član 13.

O toku ispita vodi se zapisnik koji sadrži podatke o sastavu ispitne komisije, psihologu, sadržini polaganja ispita i dobijenoj oceni psihologa.

Pismeni rad psihologa prilaže se uz zapisnik.

Zapisnik potpisuju predsednik, članovi komisije i zapisničar.

Član 13.

O toku ispita vodi se zapisnik koji sadrži podatke o sastavu ispitne komisije, psihologu, sadržini polaganja ispita i dobijenoj oceni psihologa.

Pismeni rad psihologa prilaže se uz zapisnik.

Zapisnik potpisuju predsednik, članovi komisije i zapisničar.

Član 14.

Na osnovu zapisnika o toku ispita, izdaje se uverenje o položenom ispitu.

Uverenje iz stava 1. ovog člana sadrži: prezime i ime psihologa; godinu i mesto rođenja; fakultet koji je psiholog završio; datum i mesto polaganja ispita; uspeh psihologa; broj i datum izdavanja uverenja; potpis predsednika komisije i potpis ministra nadležnog za poslove socijalne zaštite.

Uverenje iz stava 1. ovog člana overava se pečatom ministarstva nadležnog za poslove socijalne zaštite.

Član 15.

Ovaj pravilnik stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u "Službenom glasniku Republike Srbije".

Broj 011-00-34/98-10
U Beogradu, 10. avgusta 1998. godine

Ministar
za zdravlje,
dr **Leposava Milićević**, s. r.

Ministar prosvete,
prof. dr **Jovo Todorović**, s. r.

Ministar
za rad, boračka
i socijalna pitanja,
Tomislav Milenković, s. r.

PROGRAM

PRIPRAVNIČKOG STAŽA ZA PSIHOLOGE

I. ZNANJE I SPOSOBNOST SAMOSTALNOG OBAVLJANJA POSLOVA PSIHOLOGA

1. Psiholozi koji rade savetovališni rad kao samostalnu delatnost u toku pripravničkog staža ovladavaju sledećim znanjima iz psihologije i primenom tih znanja u psihološkoj praksi:

Psihopatologija i psihodijagnostika: psihopatologija odraslih, problemi klasifikacije mentalnih poremećaja, psihičko zdravlje i bolest, neuroze, psihoze, granična stanja, poremećaji ličnosti, bolesti zavisnosti, psihosomatski poremećaji.

Psihopatologija detinjstva i mladosti: poremećaji ishrane, poremećaji navika, poremećaji ponašanja, psihosomatski poremećaji, dečje neuroze, dečje psihoze i psihotični poremećaji.

Porodica: psihološki aspekti razvoda braka, razvoj porodice (porodični ciklus), funkcionalna i disfunkcionalna porodica, procena braka i porodice.

Kriza i traumatizacija: koncept krize, posttraumatska stanja.

Školska neefikasnost: adaptacioni period i tok adaptacije - dete u školi, adolescenti u školi, vršnjačke grupe i interpersonalni odnosi, stavovi roditelja prema školi i školovanju deteta, praćenje kako dete doživljava školu, kako se nosi sa školskim normama i zahtevima, organizacija škole, karakter školskih normi i zahteva, posrednička i savetodavna uloga razrednog učitelja i razrednog starešine, radno opterećenje i radne navike - vremenski budžet učenika i organizacija radnog i slobodnog vremena, objektivni uslovi za rad i učenje, metode i tehnike racionalnog učenja, školski uspeh i neuspeh - sredinski činioci (socio-kulturni i ekonomski milje, porodica, zainteresovanost za školski uspeh deteta, reagovanje roditelja na uspeh i neuspeh deteta), personalni činioci (predznanje, sposobnosti, sklonosti, motivacija, razvojna dinamika, zdravstveno stanje, školsko okruženje), školski činioci (usklađenost i neusklađenost školskih zahteva sa uzrastnim karakteristikama učenika, uniformni, diferencirani i individualizovani rad u nastavi, akutni i hronični neuspeh), vrste školske neuspešnosti - opšta neuspešnost naspram neuspeha iz pojedinih predmeta, povremeni neuspeh naspram hroničnog neuspeha, manifestacije akutnog i hroničnog neuspeha - intrinzične i ekstrinzične atribucije neuspeha, promene u učeničkom doživljaju škole, porodice, sopstvene ličnosti.

Psihološki tretman (intervencije - savetovanje - psihoterapija): indikacija za psihoterapiju, psihološki tretman (pojam, ciljevi, elementi, vrste), uspostavljanje kontakta i prvi intervju sa pojedincem, uspostavljanje kontakta i prvi intervju sa porodicom, specifičnosti individualnog, grupnog i porodičnog tretmana, psihološke intervencije u krizi, empatija, psihoterapijski odnos, ličnost savetnika - terapeuta, psihološko savetovanje i psihoterapija, psihološki tretman gubitka i tugovanja, psihološki tretman posttraumatskog stresnog stanja, specifičnosti psihološkog tretmana dece, specifičnosti psihološkog tretmana adolescenata, suicidalni i homocidalni rizik u psihološkom tretmanu, medijacija kod razvoda braka, rešavanje konflikata, neverbalno u psihoterapiji, indikatori promene u psihoterapiji, završavanje tretmana.

LITERATURA:

1. Adamović V. (1983): Emocije i telesne bolesti, Nolit, Beograd,
2. Berger J. (1984): Psihodijagnostika, Nolit, Beograd,
3. Berger J., Mikloš B. i Hranjica S. (1990): Klinička psihologija, Naučna knjiga, Beograd,
4. Vlajković J. (1992): Životne krize i njihovo prevazilaženje, Nolit, Beograd,
5. Vukov M. (1988): Porodica u krizi,
6. Vuletić Z. (1988): Deca alkoholičara, Dečje novine, G. Milanovac,
7. Gačić B. (1985): Alkoholizam, bolest pojedinca i društva, Filip Višnjić, Beograd,
8. Gačić B. (1978): Porodična terapija alkoholizma, Rad, Beograd,

9. Despotović A., Ignjatović M. (1980): Zavisnost od droge i lekova - narkomanija, Institut za dokumentaciju i zaštitu na radu, Niš,
  10. Kecmanović D. (1989): Psihijatrija, Medicinska knjiga, Beograd, Zagreb,
  11. Kondić K., Levkov Lj. (1992): Prvih deset godina, Društvo psihologa Srbije, Beograd,
  12. Kondić K., Štajner-Popović T., Vlajković J. (1997): Klijentom usmerena terapija, Društvo psihologa Srbije, Beograd,
  13. Marti P. (1994): Psihosomatika odrasle osobe, Izdavačka književna zadruga Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci,
  14. Milojković M, Srna J., Mićović R. (1997): Porodična terapija, Centar za brak i porodicu, Beograd,
  15. Opalić P., Popović M. (1992): Odnos terapeut-pacijent, Naučna knjiga, Beograd,
  16. Popadić D., Plut D., Kovač-Cerović T. (1996): Socijalni konflikt, Centar za antiratnu akciju, Beograd,
  17. Tadić N. (1992): Psihijatrija detinjstva i mladosti, Naučna knjiga, Beograd,
  18. Tadić N. (1984): Psihoterapija dece i omladine, Naučna knjiga, Beograd,
  19. Zbornik radova (1996): Metode i tehnike za procenu braka i porodice, Socijalna misao, Beograd,
  20. Zbornik radova (1979): Metod savetovanja u radu sa porodicama, Institut za socijalnu politiku, Beograd,
  21. Zbornik radova (1992): Psihološka istraživanja 5 - Kliničke teme, Institut za psihologiju, Beograd,
  22. Zbornik radova o ratnom stresu (1994): Socijalna misao 1-2, Beograd,
  23. Zbornik radova o problemima razvoda (1996): Socijalna misao 9-10, Beograd,
  24. Zbornik radova (1983): Teorija psihijatrijskog koncepta krize i psihoterapijske intervencije, Avalske sveske,
  25. Vučić L.: Pedagoška psihologija, Društvo psihologa, Beograd, 1996,
  26. Kvaščev R. i Radovanović V.: Uticaj sposobnosti, složaja osobina ličnosti i motivacije na uspeh u školskom učenju, Psihologija, 1977, X, 1, 31-74,
  27. Trebješanin B.: O odnosu "unutarnje" i "spoljne" motivacije, Psihologija 1987, XX, 1-2, 86-92,
  28. Havelka N.: Opažanje uzroka uspeha i neuspeha, u knjizi Socijalna percepcija, Zavod za udžbenike, Beograd, 1992. str. 148-170.
2. Psiholozi koji rade u ustanovama socijalne zaštite u toku pripravničkog staža ovladavaju sledećim znanjima iz psihologije i primenom tih znanja u psihološkoj praksi:

Psihopatologija i psihodijagnostika: normalno i patološko kod dece i adolescenata, specifičnosti dijagnostičke procene na ranom uzrastu, dečje neuroze, dečje psihoze i psihotični poremećaji, specifičnosti dijagnostičke procene adolescenata, delinkvencija, destruktivno i autodestruktivno ponašanje mladih, problem zavisnosti kod mladih, suicidalni rizik i adolescencija, psihotični poremećaji u adolescenciji, mentalna zaostalost, autizam, psihopatologija odraslih - psihičko zdravlje i bolest, psihoze, granična stanja, poremećaji ličnosti, bolesti zavisnosti, psihopatologija starosti, intelektualna efikasnost starih osoba, suicidalni rizik kod starih osoba.

Faze razvoja: rano afektivno lišavanje, ometenost u razvoju (vrste i specifičnosti ometenosti), hendikepirano dete i njegova porodica, adolescencija, starenje, starost i strah od smrti.

Porodica: funkcionalna i disfunkcionalna porodica, deca lišena roditeljskog staranja (specifičnost u odnosu na uzrast i okolnosti razvoja), usvojenje, hraniteljstvo, hraniteljska porodica (kriterijumi za izbor, psihološka podrška i praćenje), smeštaj u ustanovu socijalne zaštite.

Psihološki tretman u ustanovama socijalne zaštite: Specifičnost psihološkog tretmana korisnika u stacionarnim ustanovama socijalne zaštite, mogućnosti i dometi savetodavnog i psihoterapijskog rada u ustanovama socijalne zaštite, osnovni problemi u radu sa porodicama lica smeštenih u ustanove socijalne zaštite; kriterijumi formiranja grupa i pridruživanja korisnika u ustanovama socijalne zaštite; psihološka priprema za odlazak deteta i adolescenta iz ustanove; problemi izbora zanimanja šticećenika ustanova socijalne zaštite.

Uloga psihologa u stručnom timu: uloga psihologa u ustanovama socijalne zaštite, uloga i ličnost vaspitača.

LITERATURA:

1. Berger J. (1984): Psihodijagnostika, Nolit, Beograd,
2. Berger J, Mikloš B. i Hranjca S. (1990): Klinička psihologija, Naučna knjiga, Beograd,
3. Betelheim B. (1983): Ljubav nije dovoljna, Naprijed, Zagreb
4. Brajša P., Stakić Đ. (1991): Timski rad, Centar grada Zagreba za socijalni rad, Zagreb,
5. Kecmanović D. (1989): Psihijatrija, Medicinska knjiga, Beograd, Zagreb,
6. Vuletić Z. (1988): Deca alkoholičara, Dečje novine, G. Milanovac,
7. Hrnjica i saradnici (1991): Ometeno dete, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd,
8. Kapor - Stanulović N. (1988): Na putu ka odraslosti, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd,
9. Kapor - Stanulović N. (1985): Psihologija roditeljstva, Nolit, Beograd,
10. Kondić - Beloš K. (1990): Dete sa teškoćama - intervju Društvo psihologa Srbije,
11. Kondić K. (1996): Priručnik za primenu intervjuja sa decom lišenom roditeljskog staranja, Save the Children, Beograd,
12. Kondić K., Štajner - Popović T., Vlajković J. (1997): Klijentom usmerena terapija, Društvo psihologa Srbije, Beograd,

13. Milojković M., Srna J., Mićović R. (1997): Porodična terapija, Centar za brak i porodicu, Beograd,
14. Singer, Mikšaš - Todorović, Delinkvencija mladih,
15. Srna J. (1997): Biti ili ne biti - Studija o samoubilaštvu, Institut za psihologiju, Beograd,
16. Srna J. (1995): Antisuicidalni ugovor u psihoterapiji suicidalnih adolescenata, Časopis za kliničku psihologiju i socijalnu patologiju 1-2,
17. Tadić N. (1992): Psihijatrija detinjstva i mladosti, Naučna knjiga, Beograd,
18. Tadić N. (1984): Psihoterapija dece i omladine, Naučna knjiga, Beograd,
19. Mino Ž. (1994): Istorija starosti, Izdavačka književna zadruga Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci,
20. Smiljanić V. (1979): Psihologija starenja, Nolit, Beograd,
21. Zbornik radova o maloletničkoj delinkvenciji (1994), Socijalna misao, Beograd,
22. Zbornik radova o maloletničkoj delinkvenciji (1995), Socijalna misao Beograd,
23. Zbornik radova o starenju i starosti (1995), Socijalna misao, Beograd.

3. Psiholozi koji rade u proizvodnim radnim organizacijama i preduzećima u toku pripravnčkog staža ovladavaju sledećim znanjima iz psihologije i primenom tih znanja u psihološkoj praksi:

Psihologija rada - predmet, ciljevi i zadaci, oblasti i područja, metode i tehnike (analiza posla, intervju, biografski podaci, merenje sposobnosti i osobina ličnosti, merenje uspešnosti na poslu).

Selekcija kadrova - ciljevi i postupak, klasični i savremeni pristup, modeli u profesionalnoj selekciji, moderator varijabla, multipli kriterijumi, tipovi validacionih studija.

Profesionalna adaptacija - definicija i vrste profesionalne adaptacije radnika, faktori radne adaptacije.

Maladaptivno radno ponašanje - izostanci sa posla (definicija, uzroci, registrovanje), fluktuacija radnika (definicija, vrste, uzroci), povrede na radu (definicija, uzroci, hipoteze i teorije o nastanku nezgoda, mere prevencije).

Obučavanje i trening zaposlenih - radne veštine i radne navike, oblici obučavanja, sprovođenje obučavanja, metode obučavanja.

Uzrasne promene i radno ponašanje - promene psiholoških funkcija i starenje, psihološki problemi životnog doba zaposlenih.

Ljudski resursi i motivacija za rad - motivacija i motivatori, teorije motivacije za rad, tehnike za povećanje motivacije za rad, faktori zadovoljstva poslom i merenje.

Rukovođenje - izvori moći rukovodioca, pristupi rukovođenju, stilovi rukovođenja.

Komunikacija u procesu rada - elementi komunikacionog procesa, barijere, uklanjanje barijera.

Korporativna klima i kultura - određenje klime, tipovi klime, istraživanje psihološke klime u organizaciji, elementi korporativne kulture.

Konflikti na radu - određenje konflikata, uzroci konflikata, tipovi konflikata, načini rešavanja konflikata i upravljanje konfliktima.

Stres na radu - pojmovno-teorijski okvir, teorije stresa, individualne razlike u reagovanju na stres, teorije o skladu radnika i radne sredine, karakteristike profesionalnog opterećenja i stresa operatora.

Profesionalne štetnosti na radu i profesionalna oboljenja - buka, vibracije, temperatura, atmosferski pritisak i visina, hipoksija, opasnosti na radu, profesionalni invaliditet, bolesti zavisnosti (alkoholizam, narkomanija).

Dinamika sposobnosti za rad - cirkadijalni ritmovi i organizacija rada u smenama - definicija bioloških ritmova, istraživanja cirkadijalnih ritmova, individualne razlike i cirkadijalni ritmovi, cirkadijalni ritmovi - nalazi istraživanja i primena u praksi; umor, klasična i savremena shvatanja.

Uvod u psihologiju menadžmenta - menadžment i menadžeri, psihološki profili menadžera, profesionalni stres menadžera, žena menadžer, japanski menadžment.

Psihologija u marketingu - istraživanje potrošača, planiranje marketing-strategije, psihološke osnove komunikacije u marketingu, ponašanje potrošača.

Metodologija istraživanja u psihologiji rada - faze istraživanja, planiranje istraživanja, tehnike prikupljanja podataka, konstrukcija instrumenata, statistička obrada podataka, analiza rezultata, pisanje rada.

LITERATURA:

1. Milica Guzina: Kadrovska psihologija, Beograd, Naučna knjiga, 1980,
2. Štajnberger I., Čizmić S.: Psihologija i savremena tehnika, Beograd, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 1991,
3. Dejan Todorović: Osnovi metodologije psiholoških istraživanja, Beograd, Filozofski fakultet, 1992,
4. Čizmić S, Bojanović R., Štajnberger I., Petrović I.: Psihologija i menadžment, Beograd, Institut za psihologiju, 1995,
5. Nebojša Janićijević: Organizaciona kultura, Beograd, Ekonomski fakultet, Novi Sad: Ulihes, 1997. (Poglavlja: Pojam organizacione kulture, Sadržaj organizacione kulture, Karakteristike organizacione kulture, Nastanak, promene i upravljanje organizacionom kulturom),
6. Vidaković A.: Medicina rada, Beograd, Institut za medicinu rada i radiološku zaštitu "Dr Dragomir Karajović", 1996. (odabrana poglavlja),
7. Poleksić, Savićević: (1979) Mentalna higijena u industriji, Niš, Institut za dokumentaciju zaštite na radu (odabrana poglavlja),
8. Panta Kovačević: Merenje u psihologiji rada (u pripremi),
9. Rade Bojanović: Psihologija međuljudskih odnosa (izdanje u pripremi),

10. Filip Kotler: Upravljanje marketingom (prevod u štampi, odabrana poglavlja),

11. Ivan Štajnberger, Ivana Petrović: Psihologija u marketingu - pojmovnik (u pripremi).

4. Psiholozi koji rade u oblasti profesionalne orijentacije u toku pripravničkog staža ovladavaju sledećim znanjima iz psihologije i primenom tih znanja u psihološkoj praksi:

Predmet, zadaci i ciljevi profesionalne orijentacije: istorijat i razvoj profesionalne orijentacije, profesionalna orijentacija kod nas i u svetu.

Teorijski koncept profesionalnog razvoja i izbora zanimanja: teorije ličnosti i razvojne karakteristike, teorije izbora zanimanja.

Koncept sposobnosti za rad: pojam sposobnosti, teorije sposobnosti, merenje sposobnosti.

Karakterističke ličnosti i njihov uticaj na obrazovnu i radnu uspešnost: merenje osobina ličnosti.

Motivacioni faktori i njihov uticaj na obrazovanje i rad: ispitivanje učenika radi njihovog školskog i profesionalnog usavršavanja.

Profesionalno informisanje: saradnja sa školama u školskoj profesionalnoj orijentaciji, školsko i profesionalno obaveštavanje i prosvetavanje učenika i roditelja.

Pojam profesionalnih interesovanja: socijalno psihološki aspekt razvoja profesionalnih interesovanja, socijalni motivi izbora zanimanja.

Metodologija profesionalnog savetovanja: eksplorativno dijagnostički intervju, informativni intervju, savetodavni intervju, ispitivanje sposobnosti i ličnosti, timski rad.

Profesionalna orijentacija i rehabilitacija osoba sa teškoćama u psihofizičkom razvoju.

Evaluacija psihičkih i fizičkih bolesti i stanja sa aspekta sposobnosti za rad.

Profesionalna orijentacija darovite dece i omladine: teorijski i metodološki aspekt.

Multidisciplinarnost savetovanja za izbor zanimanja: psihološki aspekt, medicinski aspekt, pedagoški aspekt, društveno ekonomski aspekt.

Osnovi medicine profesionalne orijentacije.

Osnovi sistema obrazovanja kod nas i u svetu: redovno školstvo, specijalno školstvo, vojno školstvo, obrazovanje odraslih.

Personalni menadžment: faktori profesionalnog razvoja, selekcija i klasifikacija.

LITERATURA:

1. Brančić B.: Psihološke teorije izbora zanimanja, Naučna knjiga, 1986. godine,

2. Guzina M.: Kadrovska psihologija, Naučna knjiga, 1980. god. (poglavlja: profesionalna orijentacija, profesionalna selekcija, sposobnost i osobine ličnosti i njihovo merenje),

3. Hrnjica S.: Opšta psihologija sa psihologijom ličnosti, Naučna knjiga, Beograd, 1990. godine (poglavlja: ličnost kao celovit sistem, pojam ličnosti, crte i tipovi, životni ciklus, samosvest, pojam o sebi, identitet, integritet ličnosti, normalnost ličnosti, zrelost ličnosti),

4. Čizmić S., Bojanović R., Štajnberger I., Petrović I.: Psihologija i menadžment, Institut za psihologiju, Beograd, 1995. godine.

5. Psiholozi koji rade u oblasti marketinga u toku pripravničkog staža ovladavaju sledećim znanjima iz psihologije i primenom tih znanja u psihološkoj praksi:

Uloga psihologije u marketingu: osnovni pojmovi upravljanja marketingom, suština koncepcije marketinga, uloga marketinga u organizacijama, strategija marketing i menadžment, planiranje marketing strategije, marketing kao multidisciplinarno polje, specijalne teme (marketing proizvoda, marketing u uslužnim delatnostima, internacionalni marketing, globalni/lokalni marketing, nonbiznis marketing, politički marketing).

Istraživanje u marketingu: definicija i predmet istraživanja u marketingu, potreba za istraživanjem u marketingu, osnovni koraci u procesu istraživanja, tehnike istraživanja tržišta, istraživanje u funkciji razvoja i uvođenja novih proizvoda, istraživanje oglašavanja, istraživanje pakovanja, istraživanje korporativnog imidža, istraživanje medija, istraživanje internacionalnog tržišta.

Ponašanje potrošača: definisanje oblasti ponašanja potrošača, razvoj i problemi, marketinški pogled na ponašanje potrošača, spoljašnji uticaji na ponašanje potrošača (uticaj kulture, socijalni uticaji, uticaj prodajnog osoblja, uticaj oglašavanja, situacioni uticaji), interni procesi ponašanja potrošača - motivacija potrošača, ličnost, odlučivanja (prekupovne, kupovne i poslekupovne odluke), organizacije potrošača i marketing.

Psihologija marketinške komunikacije: komunikacioni miks (definicija, razvoj, instrumenti), oglašavanje, lična prodaja, unapređenje prodaje, odnosi sa javnošću, kreativnost i marketinška komunikacija.

LITERATURA:

Filip Kotler: Upravljanje marketingom (prevod u štampi),

Vani Kodelupi: Tržišno komuniciranje, Beograd, Klio, 1996,

Goran Petković: Pozicioniranje trgovačkih preduzeća, Beograd, Čigoja, 1996. (Poglavlje: Metodološke osnove istraživanja tržišne pozicije),

Dragan Sakan: Pretty Voman - Integralne marketing komunikacije, Beograd, News Moment, 1996. (Poglavlje: Planiranje),

Ivan Štajnberger, Ivana Petrović: Psihologija u marketingu - pojmovnik (u pripremi),

6. Psiholozi koji rade u oblasti saobraćajne psihologije u toku pripravničkog staža ovladavaju sledećim znanjima iz psihologije i primenom tih znanja u psihološkoj praksi:

Uvod: odnos čoveka i sredine, razvoj saobraćaja i karakteristike čoveka, značaj proučavanja ponašanja čoveka u različitim saobraćajnim sistemima.

Kognitivna obrada informacija u toku upravljanja saobraćajnim sredstvima: najznačajniji čulni procesi, posebno vid i vizuelna pretraga prostora, percepcija prostora i kretanja (realno i

prividno kretanje), percepcija vremena, selektivna pažnja i njeno ometanje, podela i brzina skretanja pažnje, priroda kontinuirane pažnje (budnost), faktori koji utiču na slabljenje budnosti.

Motorno ponašanje: karakteristike i priroda motornog ponašanja, vreme proste i izborne reakcije, Hikov zakon, vreme reakcije u saobraćajnim situacijama, ciljani pokreti, brzina i tačnost pokreta (Fitsov zakon), pokreti praćenja, način kontrole ciljanih pokreta i pokreta praćenja.

Ličnost i sposobnosti kao osnovni faktori koji trajnije deluju na ponašanje tokom upravljanja vozilom: priroda i struktura ličnosti, osobine ličnosti i ponašanje u saobraćaju, ličnost i nezgode, priroda i hijerarhijska struktura sposobnosti, intelektualne, psihomotorne i senzorne sposobnosti, merenje sposobnosti, promene sposobnosti tokom uzrasta, sposobnosti i nezgode.

Ergonomski aspekti saobraćajnih sredstava i okoline: dinamika odnosa čovek - vozilo, psihofiziološki aspekti konstrukcije komandnih i kontrolnih uređaja i sedišta, vidljivost iz vozila, psihofiziološki činioci osvetljavanja i projektovanja saobraćajnica.

Percepcija saobraćajnih znakova i brzine: metode istraživanja percepcije znakova, faktori opažanja saobraćajnih znakova, percepcija znakova na osnovu pokreta očiju, perifernijsko opažanje znakova, percepcija horizontalnih oznaka, opažanje svetlosnih signala i ponašanje, vidljivost saobraćajnih znakova i signala u noćnim uslovima, individualne razlike, percepcija brzine u dnevnim i noćnim uslovima, adaptacija u proceni brzine, procena brzine i rastojanja vozila, ponašanje pri preticanju.

Umor, cirkadijalni ritam, lišavanje spavanja i organizacija režima rada u upravljanju vozilom: časovi rada i hronični i akutni umor, kratkotrajno i dugotrajno prilagođavanje cirkadijalnog ritma i režim rada, lišavanje spavanja i efekti na sigurnost upravljanja.

Sredinski faktori: fizičke karakteristike buke drumskih i šinskih vozila i vazduhoplova, buka - merenje i indeksi buke, efekti na spavanje, efekti na učinak i ponašanje, teorijska objašnjenja delovanja buke na učinak, individualna osetljivost, efekti vibracija i ubrzanja, fiziološki i psihološki efekti vibracija i ubrzanja, vibracije i komfor, klimatski uslovi i radno ponašanje, fizička i hemijska termoregulacija, efekti toplote i hladnoće na ponašanje.

Alkohol, efekti na ponašanje i nezgode: merenje i koncentracija alkohola, apsorpcija alkohola u organizmu, uticaj alkohola na sposobnosti i ponašanje, postupci procenjivanja učešća u nezgodama, prevencija alkoholisanosti - mere na socijalnom nivou (zakonska regulativa, dozvoljene mere koncentracije, represivne mere), detekcija intoksikacije i monitoring, propagandna sredstva (štampa, televizija i dr.).

Obuka: osnovni elementi motornog učenja (veština), karakteristične faze motornog učenja (kognitivna, asocijativna i autonomna faza), osnovni principi i metode obuke i treninga, individualni faktori obuke (uzrast, pol, i dr).

Teorije uzroka saobraćajnih nezgoda: definicije, vrste i mere saobraćajnih nezgoda, teorijski modeli fatalnih nezgoda, klasične statističke teorije nezgoda i teorije rizika, teorija nultog rizika, teorija homeostaze rizika, teorija izbegavanja opasnosti, hijerarhijska teorija rizika i referentna teorija rizika.

Ljudski faktori saobraćajnih nezgoda: vid i perceptivni faktori, psihomotorne i mentalne sposobnosti, faktori ličnosti i socijalni faktori, radno opterećenje (umor, cirkadijalni ritam, lišavanje spavanja) i nezgode, lekovi, droge, zdravstveno stanje i nezgode, ergonomski aspekti (vozila i okoline) saobraćajnih nezgoda, rizične grupe vozača.

Komunikacija i govor: vrste komunikacije - verbalna i neverbalna komunikacija, percepcija govora, maskiranje govora, razumljivost govora.

Specifični problemi vazduhoplovne psihologije: perceptivni fenomeni, vid i vidne iluzije, efekti hipoksije, selekcija i obuka, ergonomske aspekte kabine pilota i komandnih i kontrolnih uređaja, nezgode u vazduhoplovstvu, mentalno opterećivanje kontrolora letenja.

Specifični problemi železničkog i vodnog saobraćaja: ljudski faktori vanrednih događaja i bezbednost u železničkom saobraćaju, selekcija radnika u izvršnoj službi, problemi monotonije u radu mašinovođa, problemi rada i rukovođenja posadom u vodnom saobraćaju.

LITERATURA:

1. Milošević S.: Saobraćajna psihologija, Beograd, Naučna knjiga, 1981,
2. Milošević S.: Čovek i saobraćajna buka, Beograd, Naučna knjiga, 1987,
3. Milošević S: Percepcija saobraćajnih znakova, Beograd, Saobraćajni fakultet, 1984,
4. Milošević S.: Teorije saobraćajnih nezgoda, Beograd, Saobraćajni fakultet, 1994.
7. Psiholozi koji rade u oblasti sporta u toku pripravnčkog staža ovladavaju sledećim znanjima iz psihologije i primenom tih znanja u psihološkoj praksi:

Značaj primene psiholoških saznanja sa aspekta prirode sportske aktivnosti: sport kao društvena i individualna aktivnost, integrativni razvoj ličnosti, sport kao područje vaspitanja i obrazovanja, sport kao područje ličnog ispoljavanja i takmičenja.

Učenje motornih sportskih veština: psihološki faktori značajni za učenje motornih sportskih veština (uloga predstava govora, mišljenja, pažnje, anticipacije, perceptivna organizacija), ponavljanje i znanje o rezultatima izvođenja, napredovanje u učenju motornih sportskih veština (tok učenja, plato u učenju, transfer u učenju motornih sportskih veština), metode učenja motornih sportskih veština: metoda vremenski koncentrisanog naspram metodi vremenski raspoređenog učenja, globalna metoda naspram parcijalnoj metodi, kombinovana metoda, spremnost za učenje motornih sportskih veština: sazrevanje, prethodno iskustvo i drugi psihološki faktori značajni za učenje motornih sportskih veština.

Odnos između razvoja ličnosti i bavljenja sportom: psihološke dispozicije i uspeh u sportu, emocionalno-afektivna sfera i uspeh u sportu (emocionalna (ne)stabilnost - anksioznost, uzroci i posledice anksioznog ponašanja), psihološka stanja u sportu (pred i za vreme takmičenja), motivacija i uspeh u sportu, motivi značajni za uspeh u sportu, intrinzična motivacija i ekstrinzični izvori motivacije, nivo aktivacije i sportska uspešnost, sport i uzrasni periodi: detinjstvo, adolescencija, zrelo doba, psihološko ispitivanje (testiranje) sportista; teorijsko-metodološki problemi u ispitivanju ličnosti sportista.

Psihološka priprema sportista: psihološki rad trenera, psihološka edukacija trenera i sportista, primena psiholoških tehnika u pripremanju sportista: korišćenje autogenog treninga, mentalnog treninga imaginacijom, "progresivna relaksacija", "verbalni trening", vežbe za poboljšanje pažnje i dr., uloga trenera i roditelja u radu sa sportistima

Psihodinamika sportske ekipe (grupe): značaj psihosocijalnih procesa za razvoj, formiranje i funkcionisanje sportske ekipe, zadaci i ciljevi u sportskim ekipama, saradnja i takmičenje u sportskoj grupi, struktura sportske grupe (status, uloge u sportskoj grupi), grupni procesi - kohezivnost sportske ekipe, vođstvo i značaj vođstva u sportskim ekipama, tipovi vođstva u sportskim ekipama, trener i kapiten kao vođe, ispitivanje psihosocijalnih procesa u sportskim ekipama.

LITERATURA:

1. Lazarević, Lj.: Psihološke osnove fizičke kulture, Beograd, 1994,
2. Havelka N.: Psihološke osnove grupnog rada, Naučna knjiga,
3. Lazarević, Lj: Psihološka priprema sportista, Fakultet fizičke kulture, Beograd, 1995.

II. ZNANJE IZ OBLASTI OSNOVA USTAVNOG UREĐENJA, SISTEMA DRŽAVNE UPRAVE, JAVNIH SLUŽBI I PREDUZEĆA

U toku pripravnčkog staža pripravnik treba da stekne osnovna znanja i to:

1. Osnovi ustavnog uređenja: karakter savezne države, karakter Republike Srbije kao članice savezne države, teritorijalna organizacija Republike Srbije, slobode, prava i dužnosti čoveka i građanina, nadležnost Savezne Republike Jugoslavije i prava i dužnosti Republike Srbije, organi Savezne Republike Jugoslavije i Republike Srbije.

LITERATURA:

1. Ustav Savezne Republike Jugoslavije,
2. Ustav Republike Srbije.

2. Osnovi sistema državne uprave: poslovi organa državne uprave, organizacija organa državne uprave, odnosi organa državne uprave, javnost rada, pravni akti organa državne uprave, rešavanje sukoba nadležnosti, odlučivanje po žalbi, izuzeće službenog lica, kancelarijsko poslovanje, sredstva za finansiranje poslova državne uprave.

LITERATURA:

1. Zakon o državnoj upravi.

3. Javne službe: pojam javnih službi, delatnost javnih službi, oblasti u kojima se osnivaju javne službe, ustanova kao oblik organizovanja javnih službi i njeni organi.

LITERATURA:

1. Zakon o javnim službama.

4. Preduzeća: pojam preduzeća, organi preduzeća.

LITERATURA:

1. Zakon o preduzećima.